

Rusa på teksten

Du har kanskje opplevd at øyenlokkene siger etter en lang dag foran data-skjermen? Det har ikke direkteteksterne i NRK. Adrenalinet sørger for det.

Tekst og foto: Lars Aaronæs

De usynlige: Grete Bjørnstad (til venstre) og Reidun Martol i rommet der NRKs direkteteksting skjer. En ideell torader på skjermen er en tekst som er så god at du ikke legger merke til den, mener de.

Neste gang du skrur på fjernsynet for å se kveldens debattprogram eller en av nyhets-sendingene i NRK1, kan du stille inn tekst-tv på side 777. Da dukker tekstingen opp. Et sted sitter det altså noen og ser det direktesendte programmet sammen med deg. Denne personen har rukket å skrive ned en komprimert versjon samtidig med at lyden kommer inn i øret ditt. Hvordan er det mulig?

Grete Bjørnstad er gruppeleder for direkteteksterne i NRK. De blir også kalt simultantekstere. Hun og kollegene sørger for at døve, hørselshemmede og mer eller mindre støyutsatte kan få med seg innholdet i alle direktesendinger.

Midt i mekanikken

Bjørnstad og Reidun Martol, som er sjef for alle tekstene i NRK, tar imot og viser vei. Direkteteksterne jobber i et lydisolert rom

uten vinduer, et lønkkammer dypt inne i NRKs høyteknologiske ledningslabyrint. De som tekster filmer og dokumentarer, kan sitte hjemme og pusle, men direkteteksterne må være på plass på Marienlyst. Dette er intenst arbeid, og det er alltid to på vakt. Hvert kvarter bytter de på å tekste – lengre økter blir for slitsomt.

Da Bjørnstad kom på jobbintervju i NRK, ble hun spurt om hun kunne ha skrevet ned samtalen samtidig som de snakket. Det kunne hun ha gjort! De raskeste direkteteksterne i NRK klarer opptil 600 anslag i minuttet. Å kunne mestre touch-metoden er en forutsetning for å være så rask på tastaturet.

Må ha is i magen

Raske fingre er helt nødvendig, men is i magen er like viktig, sier Bjørnstad.

Vi gratulerer Lånkassen med Klarspråksprisen 2009!

Lånkassen får prisen for arbeidet med å gjere tunge, juridiske formuleringar om til godt og klart språk, slik at dei unge lånekundane forstår kva rettar og plikter dei har. Lånkassen testar tekstane på ulike brukargrupper for å sikre at dei blir forståelege.

Les meir på www.klarspråk.no.

Klarspråksprisen er laga av Maud Gjeruldsen Bugge ved Hadeland Glassverk
Foto: Sabine Rosenhart

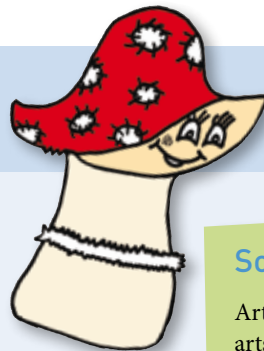
Språkrådet

www.spraakradet.no
www.sprakradet.no

- Aktuelt
- Ordbøker
- Råd om språk
- Fakta om norsk
- Lov og rett
- Leik og lær
- Andre språksider

til side 2 →

OPPSLAGSTAVLA

Lurvesøtpigg

Måljamstilling i helsesektoren – talegjenkjenning

Språkteknologisk programvare, som taleatt-kjenning, gjør helsesektoren meir effektiv og reduserer kostnadene. Fleire av helseføretaka har nynorsk som administrasjonsspråk, men programvara finst berre for bokmål. Statlege institusjonar skal krevje parallelle utgåver når dei ber om tilbod på ny programvare. Språkrådet har teke saka opp med Helse- og omsorgsdepartementet. Det er ikkje i samsvar med norsk språkpolitikk at dei helseføretaka som nyttar nynorsk, skal bere kostnadene med å utvikle ein ny språkver-sjon av programvara.

Møt Brage – ny talesyntese

Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek lanserer i disse dager den nye talesyn-tesen Brage. En talesyntese er et program som simulerer menneskelig tale. Syns- og lesehemmede studenter kan bruke Brage til å gjøre pensum-litteratur hørbart. Brage bygger på materiale fra den kommende norske språkbanken.

Sopptid

Artsdatabankens arbeid med norske artsnavn pågår ennå. Seinsommeren stod i stilksporesoppenes tegn. Til denne gruppa hører alt fra *stankridderhatt*, *vrangtussehatt* og *lurvesøtpigg* til *narrevinkremle* og *lumsk rødrende parasollsopp*. For ikke å snakke om *kjøttkølle*, *grønn navlesopp* og *stor hengepigg*.

I tillegg til navnelistene er tjenestene «Artskart» og «Artsobservasjoner» verdt et besøk.

Utforsk på www.artsdatabanken.no.

→ Rusa på teksten ... fra side 1.

– Det er umulig å skrive tekst helt i sanntid. Vi må ha tid til å høre hva som blir sagt. Det er selvsagt ikke plass til alt. Vi har bare to linjer med til sammen 74 tegn til rådighet, så vi må være i stand til å komprimere lynkjapt. De to linjene må stå på skjermen i seks sekunder. Ellers rekker ikke folk å lese dem.

Tekstingen har vært et fast tilbud siden 2003. De sju direkteteksterne i NRK er langt fra alene om å lage «toradere» i norske fjernsynsruter. Rundt 180 norske oversettere leverer tekst til over 60 tv-kanaler. Hvert år produserer de fjernsynstekster tilsvarende 240 000 boksider, eller 700 romaner. Dette fortalte Line Gustad Fitzgerald, leder i Norsk audiovisuell oversetterforening, i en artikkel i *Språknytt* tidligere i år.

De største brølerne

Det meste av teksten som når oss seere, er forbausende korrekt. Likevel er det brølerne som blir husket – både av leseren og ikke minst av teksteren selv. Grete Bjørnstad glemmer aldri den gangen hun byttet ut ø-en i Oslo Børs med en æ. Eller da hun trodde hun

hadde laget en makro (automatisk erstatning) for Grameen Bank: GB. Den hadde hun laget i tilfelle fredsprisen 2006 skulle tilfalle banken og bankens skaper, Muhammad Yunus. Da Nobelkomiteen kunngjorde at det faktisk ble slik, kom følgende: «Årets fredspris tildeles Muhammad Yunus og George Bush».

– Da var jeg kjapp på sletteknappen. Kollegaen min lo så fælt at han måtte gå ut, forteller hun.

En hullete vei

Når de ikke direktetekster, sitter teksterne sammen med oversetterne i et brakkeanlegg like utenfor fjernsynshuset. På kontoret ved siden av Bjørnstad sitter språkkonsulent Wolf Lorenz. Han forteller at veien de ferdes på, er full av hull og overraskelser:

– Vi er blant de første som møter nyord og navn som trenger norsk transkripsjon, som navnet til Irans president Ahmadinejad. Eller ta ordet «roadrage». Det brukes når en sint og aggressiv person dreper medtrafikanter. Det må eventuelt settes i kursiv. Kanskje ordet kan oversettes til «veisinne»? Falske venner har vi

mange av. Etter flyulykker skriver noen at «døde kropp(er)» er funnet. Men «dead bodies» heter lik! Vi må alltid tenke på hva som er riktig på norsk. Noen oversetter «it seems to be» med «det virker å være». «Later til» er bedre.

Uten kreativitet blir det bråstopp. På et oversetterkurs ble deltakerne bedt om å tekste en tegnefilm hvor det ble sagt: «It's raining cats and dogs.» I filmen høljet det ned med katter og hunder. Vinnertekst: «Fytti katta, for et bikkjevær!»

Når alt fungerer

Alle tekster har gode og dårlige dager. Direkteteksterne er selvsagt ikke noe unntak, sier Grete Bjørnstad.

– Noen dager takler vi alt: utydelig tale, usammenhengende diskusjoner, nyord og høyt tempo. Det er veldig gøy. Du er i den sjuende himmel etterpå. En vidunderlig følelse.

Eksempel på teksting

Slik ble det sagt: Vi må prøve å se det utenfra. Jeg er redd for at denne rapporten kommer til å bli lagt i en skuff og bli stilet rundt, for det er ikke noe kontroversielt i den og den tar ikke opp de kontroversielle sakene som er rundt menns problemer. Og så har det noe med holdninger, den er altså så forsiktig skrevet og ord og holdninger er viktige når vi nå snakker om kjønnsroller.

Slik ble teksten: Jeg tror denne rapporten blir lagt i en skuff, for den tar ikke opp kontroversielle saker. Den er forsiktig skrevet, og holdninger er viktige når vi snakker om kjønnsroller.

Vil DU forbedre språket på arbeidsplassen?

Da kan du delta på kurset «Å lede et språkforbedringsprosjekt». Det aller første kurset holdes i Oslo 29. oktober 2009. Du finner påmeldingsskjema og mer informasjon på <http://kurs.difi.no>.

Klarspråk
KLART SPRÅK I STATEN

På godt norsk

tag cloud stikkordsky, emnesky
preteen (barn i årene før det fyller 13) nestenåring
det virker å være (jf. engelsk «it seems to be») det er visst, det ser ut til (at), det virker som (om), det later til at / å være
road rage veisinne, trafikkisinne, trafikk-raseri, å gå bil(ber)serk

Store eller små bokstavar i namn?

Bruk av store og små førebokstavar er eit emne som språktenesta for statsorgan i Språkrådet ofte får spørsmål om. Emnet er mangslunge, og det er ikkje mogeleg å gje eit fullstendig oversyn i denne teigen. Men vi har likevel nokre nyttige råd.

Alle namn på statsorgan skal følgja gjeldande norsk rettskriving og når det gjeld bruken av store og små bokstavar. Dessutan skal kvart namn anten vera likt på nynorsk og bokmål eller finnast i to variantar, ein på kvar av målformene.

Ifølgje skrivereglane skal det vera stor førebokstav berre i det fyrste leddet i fleirledda særnamn. Det heiter *Statens lånekasse for utdanning* og *Statistisk sentralbyrå*, ikkje *Statens Lånekasse for Utdanning* eller *Statistisk Sentralbyrå*. På same vis heiter det t.d. *Asker og Bærum tingrett* og *Møre bispedømme*.

Nokre statsorgan har òg ei kortform av namnet sitt. Desse kortformene skal ha stor førebokstav når kortforma heilt eintydig viser til eitt bestemt statsorgan:

Statens lånekasse for utdanning
→ *Lånekassen*

Den norske stats husbank → *Husbanken*

Unntak: Somme namn på gamle og etablerte institusjonar som har landsnamnet *Noreg* som fyrste ledd i namnet, har enno stor førebokstav i det andre leddet, t.d. *Noregs Bank*.

Når vi finn stadnamn i institusjonsnamn, skal vi sjølvsagt halda på den store førebokstaven, t.d. *Høgskolen i Nord-Trøndelag*.

Forkortingar

Det er ofte praktisk å nytta forkortingar i staden for dei fulle namna på statsorgan.

Hovudregelen er at vi skriv forkortingane med berre store bokstavar:

Statistisk sentralbyrå → *SSB*

Kultur- og kyrkjedepartementet → *KKD*

Unntaket er forkortingar som kan uttalast som eit ord. I slike tilfelle kan vi vanlegvis velja om vi vil skriva dei med store bokstavar eller berre med stor førebokstav:

Nasjonalt organ for kvalitet i utdanninga →

Nokut eller *NOKUT*

Direktoratet for forvaltning og IKT →

Difi eller *DIFI*

I forkortingar for namn på universitet og høgskular lèt vi likevel preposisjonen *i* vera liten i:

Universitetet i Oslo → *UiO*

Høgskolen i Østfold → *HiØ*

Institusjonar som ikkje er statsorgan

Det finst ein del samfunnsinstitusjonar som ikkje kan kallast statsorgan, eller som ikkje er éi administrativ eining. Når vi har bruk for å omtala ein slik institusjon under eitt, skal vi bruka liten førebokstav. Eksempel på dette er *politiet*, *tollvesenet*, *skatteetaten* og *kriminalomsorga*. Vi skriv dessutan *staten* med liten førebokstav.

Derimot heiter det *Forsvaret* med stor førebokstav. På same vis skriv vi *Hæren*, *Marinen*, *Luftforsvaret*, *Sjøforsvaret* og *Heimevernet*. Legg òg merke til at kortforma *Kyrkja* for *Den norske kyrkja* skal skrivast med stor førebokstav.

Tydingsskilnad

Det finst nokre tilfelle der namnet på eit statsorgan er det same som tittelen til den øvste leiaren for det same statsorganet. Når vi omtalar statsorganet, skal vi følgja dei vanlege skrivereglane for særnamn og nytta stor førebokstav. Men når vi omtalar personen, skal vi nytta liten førebokstav. Det er med andre ord skilnad mellom *Fylkesmannen i Troms* (statsorganet) og *fylkesmannen i Troms* (personen). Eit anna døme er *Barneombodet* (statsorganet) og *barneombodet* (leiaren for Barneombodet).

Eit par særtilfelle

Til tider får vi bruk for å omtala monarken og hans råd. Dersom vi skal omtala den personen som er statsoverhovud i Noreg, skriv vi *kongen* med liten førebokstav, t.d. *Den nye riksvegen blei opna av kongen*. Vi skriv *Kongen* med stor førebokstav berre når vi meiner *Kongen i statsråd*, altså regjeringa som politisk institusjon, t.d. *Departementsråden blei utnemnd av Kongen (i statsråd)*.

Vi kan skriva *Regjeringa* med stor førebokstav når vi meiner den politiske institusjonen, men vi kan òg velja å bruka liten førebokstav. Når det er tale om regjeringa som collegium, skal vi alltid bruka liten førebokstav. Dersom du er i tvil, kan du alltid skriva *regjeringa* med liten førebokstav:

Statsministeren er leiar for Regjeringa/ regjeringa.

Etter at mistillitsframlegget blei vedteke, måtte den sitjande regjeringa gå av.

Namn på avdelingar, seksjonar og einingar

Vi brukar oftast stor førebokstav når vi omtalar einingar som ber preg av å vera sjølvstendige organ:

Institutt for fysikk

Sentralskattekontoret for storbedrifter

Det finst gråsoner, men hovudregelen er at avdelings- og seksjonsnamn skal skrivast med liten førebokstav, jf. desse døma:

administrasjonsavdelinga

juridisk seksjon

avdeling for planlagt tilsyn

SPRÅKTIPS

SPRÅKEGGET

Egga i denne spalta er vopne av skribentar i stat og presse. Denne gongen kjem egget frå avisa Hallingdølen.

Rundt midnatt vart det meldt om ordensforstyrring utanfor Pers Hotell på Gol. Vaktene måtte ta hand om ein kar som laga bråk. Politiet sette mannen i drukkingsarresten.

Har ordensmakta teke seg vatn over hovudet? Eller er det journalisten som har oppdaga ein ny straffemetode?

FOR MÅLTROSTAR

«Kor» eller «kvar»?

«Kor» er spørjande gradsadverb på nynorsk: *Kor langt er det til Bergen? Kor mange bur det i Bergen?*

«Kvar» er spørjande stadadverb: *Kvar bur du? Kvar kjem du frå? Kvar skal du reisa i ferien?*

Men vi kan òg nytta «kor» som stadadverb. Altså: *Kvar/kor bur du? Kvar/kor ligg Trier?*

«Kvar» kan dessutan vera ein kvantor: *kvar (einaste) dag.*

FOR BOKFINKER

Forholdsregler, ikke forhåndsregler

Det finnes ikke noe som heter «forhåndsregler». Vi tar våre *forholdsregler*, selv om vi riktignok gjerne gjør det på forhånd.

Å ta forholdsregler (sikkerhetsforanstaltninger) betyr å planlegge eller å forberede seg på en vanskelig situasjon. Uttrykket står helst alene. Eventuelt kan vi hekte på «mot» eller «når det gjelder», men slett ikke «i forhold til».

På nynorsk bruker vi gjerne «åtgjerder» eller «rådgjerdar».

DIKTET

Du er min los

Du er min los på
leia eg dreg,
du er mitt ljøs på
nattville veg.

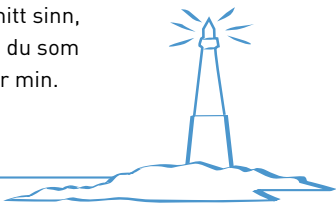
Der skal din kjærleik
vere mi bøn,
der skal din nærleik
vere mi løn.

Sjølv om du vankar
langt her ifrå,
i mine tankar
bur du enn då.

Einsam eg stod og
du vart min del:
blod av mitt blod og
sjel av min sjel.

Jakob Sande

Der skal du bu som
song i mitt sinn,
venen min, du som
einast er min.

Hjelp til ordkledning!

Det er tydeleg at mange lesarar har gløymt eit papir på kopiplate og fått det att av ein kollega seinare. Takk for dei mange gode forslaga til kva vi kan kalle denne ark(elt)ypen. Av dei som eignar seg på trykk, gir vi att vi eit knippe her: *glemmesiden, gjemmesiden, apportarket, Noens ark, hvoriginalen, kopigløyma, flaksepost.*

Det gamle ordet *attergløyme* tyder beint fram noko som er attgøymt. Det blir oftast nytta om peparmøyar (tauskjerringar) og somme tider om peparsveinar (sveinkallar), men fleire lesarar meiner det høver vel så godt om eit gløymt ark.

Ein lesar foreslår *gålausark* og forklarar: I *Salomos ordtøke* heiter det «Ho gjeng ikkje livsens stig, gålaus vinglar ho vegvill». Tydinga ligg ikkje langt frå *aktlausark*. Andre lausark-forslag: *ansvarslausark (bevisst-, foreldre-, frende-, tanke-).*

Kollegaen som kjem med arket, kan vi kalle *arkfyken*.

Har du nokon gong sete i eit møte og pønska ut eit knakande godt argument berre for å oppleve at ein annan tek ordet og seier det same rett før det er din tur? Kva kan vi kalle dette fenomenet? Og den irriterande møtedeltakaren? Skriv til stat@sprakradet.no. Merk e-posten «nytt ord».

På kafé med André

Bli aksentkompetent!

Riktig skrivemåte er *kafé, entré* og *André*, ikke *kafè, entrè* og *Andrè*.

Bortsett fra i navn er det ikke obligatorisk å bruke aksenttegn i norsk. Du kan altså velge å skrive *kafe* og *entre*.

STATSPRÅK

Bladet for godt språk i staten

Adresse:

Språkrådet
Postboks 8107 Dep
0032 OSLO

Telefon til Språkrådet og Statsspråk:
22 54 19 50

Redaktør:

Torunn Reksten
torunn.reksten@sprakradet.no

Abonnement og adresseendring:

Lars Erik Klemsdal
lars.erik.klemsdal@sprakradet.no

Utforming:

Marit Heggenhougen | cmykdesign.no

Trykk: NR 1 Arktrykk

Opplag:

18 500
Redaksjonen avsluttet 22.09.2009

ISSN 0805-164X

Såkalt

Ordet *såkalt* har egentlig den samme funksjonen som anførselstegn i mange tilfeller, det markerer forbehold. Hvis vi bruker *såkalt*, skal vi derfor ikke bruke anførselstegn. Det er såkalt smør på flesk.

Enten: *Politiet advarer mot såkalte feriekubber* – eller: *Politiet advarer mot «feriekubber»*.